

Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi ve Öğretiminin Sorunları ve Geleceđi Sempozyumu

Safnaz ASRİ*

Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından 16-17 Ekim 2003 tarihlerinde *"Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi ve Öğretiminin Sorunları ve Geleceđi"* isimli bir sempozyum düzenlemiştir. Eğirdir Mavigöl Uygulama Otelinde gerçekleştirilen sempozyuma hemen hemen her İlahiyat Fakültesinden ve farklı anabilim dallarından 40'ın üzerinde akademisyen ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatından tebliğci ve müzakereciler iştirak etmiştir.

İlahiyat Fakültelerinin sorunları ve yeniden yapılandırılması konularının ele alındığı sempozyum iki gün sürmüştür. İlk gün *"İlahiyat Fakültelerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri ile İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Sorunları"* konuları ele alınmıştır. Birinci günkü oturumlarda on bir bildiri sunulmuş ve müzakereleri yapılmıştır. İkinci gün *"Din Hizmetleriyle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri ile İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması"* konuları ele alınmıştır. İkinci gün oturumlarında ise on iki tebliğ sunulmuş ve müzakereleri yapılmıştır.

Açış konuşmasında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ekrem Sarıkçoğlu, Darulfünun İlahiyat Fakültesinden itibaren yüksek din eğitimi veren kurumlara ve bu kurumlardaki branşlaşma çalışmalarına dikkat çekerek, yapılan çalışmaların bekleneni veremediğini ifade etmiştir. 1997 yılından itibaren yapılan ilmi çalışmaların da etki ve katkılarıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programında önemli gelişmeler olduğunu belirten Sarıkçoğlu, son zamanlardaki meslekî hizmet alanı ayırımının din hizmetlerinde formasyon bilgisi ihtiyacı düşüncesini filizlediğini belirterek, diyanet hizmetlerini esas alan bir program veya bölüm ihtiyacından hareketle bu sempozyumu düzenlediklerini dile getirmiştir.

"İlahiyat Fakültelerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri" konulu I. oturumda ilk konuşmacı olan Prof. Dr. M. Şevki Aydın, *"İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu"* başlıklı tebliğinde; İlahiyat Lisans Programı ile hangi mesleğin bilgi ve becerilerinin öğrencilere kazandırılmasının amaçlandığı konusu üzerinde durmuştur. Aydın, 1924, 1949'da açılan İlahiyat Fakültelerinde ve 1982'de İlahiyat Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasında amaç konusuna

* Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

hiç yer verilmediğine dikkat çekerek, 1998-1999 öğretim yılında hazırlanan programda da amaçların yeterince açık olmadığını belirtmiştir. M. Şevki Aydın, "ilahiyatçı" kavramına yüklenen anlamların belirsizliğini vurgulayarak, Uzmanlık alanlarının iyice daraldığı günümüzde "İlahiyat Lisans Program"larının amaçlarının açıkça ortaya konulması gerektiğini ifade etmiştir. Aydın, amaçların toplumun ihtiyaçları da göz önüne alınarak, mezunların istihdam alanlarına göre belirlenmesinin zorunluluğuna da dikkat çekmiştir.

Bu oturuma "*Çağdaş Bir Eğitim Yaklaşımı Olarak Aktif Eğitim Modeli (İlahiyat Fakültesi Örneği)*" başlıklı bildirisıyla katılan Doç. Dr. Mustafa Köylü, İlahiyat Fakültelerindeki eğitimin niteliğini belirleyen temel faktörün metod olduğunu belirterek, İlahiyat Fakültelerinde uygulanan eğitim-öğretim metodlarını değerlendirmiş, kaliteli bir öğretim için nasıl bir metod izlenmesi gerektiğini ortaya koymaya çalışmıştır İlahiyat fakültelerinde uygulanmasını teklif ettiği "Aktif Metodu"; hoca-öğrenci ilişkisi, materyal sorunu, devam konusu, ödev hazırlama, sınav sistemi, ders konularının özelliği, sınıfın fiziki yapısı ve değerlendirme unsur ve aşamaları çerçevesinde ele alan Köylü, sözlerini yeni metodun eğitimi daha faydalı hale getireceğini vurgulayarak tamamlamıştır.

I. Oturumun üçüncü konuşmacısı Yrd. Doç. Dr. İ. Latif Hacınebioğlu, "*Batıdaki İlahiyat ve Felsefe Eğitiminin Türkiye'ye Dönük Uygulanabilirliği ile İlgili Bir Değerlendirme (İngiltere Tecrübesi)*" başlıklı sunumunda; İngiltere'de genel olarak uygulanan ilahiyat ve felsefe eğitimini, eğitimin yönü ve gayesi, programları, ders anlatımı, ölçme değerlendirme teknikleri, hoca-öğrenci ilişkileri, kaynaklara bakış, eğitim sonrası karşılaşılan problemlerin eğitime etkisi çerçevesinde ele aldığını belirtmiştir. Hacınebioğlu, tebliğinin gayesini, Türkiye için faydalı ve gerekli gördüğü bazı temel anlayış ve uygulamaların altını çizmek ve düşüncelerini tartışmaya açmak şeklinde ifade etmiştir İngiltere-Türkiye eğitim sistemi ve yaklaşımlarını karşılaştıran Hacınebioğlu, eğitimin bir bütün olarak ele alınmasını, eğitimin öğrenciye göre yönlendirilmesini ve branşlaşmanın gerekliliğini vurgulayarak, İlahiyat Fakültelerinin sorunlarının Türkiye'deki genel eğitim sorunlarından ayrı düşünülmemeye dikkat çekmiştir.

"*İlahiyat Fakültesi Müfredatında İslam Düşüncesinin Bütünlüğü Sorunu ve Çözüm Arayışı*" başlıklı sunumuyla bu oturumda dördüncü konuşmacı olarak söz alan Yrd. Doç. Dr. Zafer Erginli; İlahiyat Fakültelerinin müfredatında İslam düşüncesinin bir bütün olarak ele alınması konusu üzerinde durmuş, ve bu konuda organize bir çalışmanın projelendirilmesi ihtiyacına temas etmiştir. Erginli, bu organize çalışmanın "tüm okul hocaları ve öğrencilerinin katılımıyla haftada yarım veya bir günü alacak, 'Yüzyıllara Göre Siyasî, Sosyo-Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Fikrî Boyutlarıyla İslam Tarihi' gibi bir başlık altındaki panel türü derslerin İlahiyat Fakültesi müfredatına girmesi ve her branşın tarihî sürecinin bu derslerle bütünleştirilmeye çalışılması" ile mümkün olacağını dile getirmiştir.

Bu oturumun beşinci konuşmacısı olan Yrd. Doç. Dr. M. Doğan Karacoşkun, "*Din Hizmetlerinde Psikolojik Formasyon Yeterliliğinin Önemi*" başlıklı tebliğinde Sivas İl Müftülüğü'ne yöneltilen 373 soru üzerine yaptığı çalışma-

sından hareketle, din hizmetlerindeki psikolojik formasyon yeterliliğinin din hizmetlerini yürütecek kişiler için önemine ve İlahiyat Fakültelerinde bu amaçla verilecek derslerin işlenişinde uyulması gereken ilkelere dikkat çekmiştir. Karacoşkun, Müftülüğe yöneltilen soru örneklerinden hareketle toplumun güvenine layık olmak ve yöneltilen sorulara yeterli cevap verebilmek için salt dinî bilgilerin yeterli olmadığını belirtmiştir. Konuşmacı İlahiyat Fakültelerinde, özellikle İlahiyat Lisans Bölümü öğrencilerine gerekli psikolojik formasyonun verilmesinin gereğine vurgu yapmıştır.

Bu oturumun son konuşmacısı Yrd. Doç. Dr. Veli Öztürk *“İlahiyat Fakülteleri ile Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın İlişkilerinin Tarihi Gelişimi Bağlamında Bazı Çözüm Önerileri”* başlıklı tebliğinde amacının, “İlahiyat Fakülteleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın tarihi gelişimlerinden çok, merkeze İlahiyat Fakültelerini koyarak üç kurum arasındaki ilişkilerin, toplumun din eğitim ihtiyacına cevap verecek bir kalitede olup olmadığını sorgulamaya zemin hazırlamak olduğunu” belirtmiştir. 1924 Tarih'li Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş Kanunu'nun örgün din eğitimi veren kurumlarla din hizmetlerini yürüten kurumlar arasında ilk ayrılığı başlattığını belirterek, İmam-Hatip Liselerinin ve Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nin açılmasından sonra örgün din eğitimi, dini hizmetlerdeki aksamalar ve din eğitimcisi yetiştirilmesi konularıyla ilgili olarak mecliste yapılan tartışmalara değinmiştir. Daha sonra uygulanan politikaların din eğitimine ve din eğitimi yapan kurumlara etkilerine dikkat çeken ve din eğitimcisi yetiştirmenin tarihi seyrinden bahseden Öztürk, örgün ve yaygın din eğitiminde zamana uygun değişimlerin gerçekleştirilebilmesi için İlahiyat Fakülteleri, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılarak kurumlararası işbirliğinin dinamik hale getirilmesinin gereğini vurgulamıştır. Veli Öztürk, İlahiyat Fakültelerindeki eğitimin verimliliği için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, Ortaöğretim ve İmam-Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı ile Din Eğitimi Yöneticiliği ve Dinî Danışmanlık Yüksek Lisans Programının alt yapısı müsait İlahiyat Fakültelerinde açılması ve İlahiyat Lisans Programına din görevlisi yetiştirilmesine yönelik dersler konulması önerisinde bulunmuştur.

Bu oturumda sunulan tebliğleri Prof. Dr. Suat Cebeci, Prof. Dr. Talat Sakallı, Prof. Dr. M. Faruk Bayraktar, Dr. Ahmet Onay ve Denizli Müftüsü Halil Elitok değerlendirmişlerdir. Müzakereciler ayrıca konularla ilgili kendi görüşlerini de belirtmişlerdir.

“İlahiyat Fakültesi Mezunlarının İstihdam Sorunları” konulu ikinci oturumun ilk tebliğini *“Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler”* başlığıyla Doç. Dr. Şuayip Özdemir sunmuştur. Özdemir, tebliğinde ilk olarak İlahiyat Fakültesi mezunlarının Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışabilecekleri hizmet alanlarını belirtmiştir. İlahiyat Fakültelerinde 1998 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı'na eleman yetiştirmek üzere uygulanan İlahiyat Lisans Programının genel ilahiyat formasyonu kazandırıcı bir içeriğe sahip olduğunu, özel hizmet

alanlarına yönelik formasyon kazandırıcı bir içeriğinin bulunmadığını söyleyen Özdemir, bu durumun Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev alacak mezunların büyük zorluklarla karşılaşmalarına neden olduğunu, hizmette istenilen başarıya ulaşmalarını engellediğini söylemiştir. Özdemir, tüm bu olumsuzlukların önüne geçmek için İlahiyat Fakültelerinde "Din Hizmetleri Bölümü"nü oluşturulması ve oluşturulan yeni bölüm bünyesinde hizmet alanlarına yönelik formasyon kazandırıcı derslerin okutulması önerisinde bulunmuştur.

Bu oturumun ikinci konuşmacısı Doç. Dr. Mevlüt Kaya, "*İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu*" başlıklı sunumunda; yüksek din eğitimi kurumlarının tarihi gelişimi ve programları hakkında bilgi verdikten sonra bu kurumlarda istihdam alanlarına yönelik eleman yetiştirilemediğini dile getirmiştir. 1998'de gerçekleştirilen branşlaşmanın öğretmen yetiştirme adına önemli bir adım kabul edilebileceğini söyleyen Kaya, Diyanet İşleri Başkanlığı'na yönelik olarak da aynı şeyin yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Kaya, 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde otuz kredilik seçmeli derslerin "alan seçmeli dersleri" haline dönüştürüldüğünü belirtmiş ve uygulamaları hakkında bilgi vermiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'na nitelikli personelin yetiştirilmesi için İlahiyat Fakültelerinde "Din Hizmetleri Bölümünün" açılmasını gerekli gören Kaya, bölüme öğrenci alınmasının hafızlık, ses ve sözlü ifade yeteneğinin kriter olarak kabul edildiği "özel yetenek sınavı" ile yapılmasını teklif etmiştir. Kaya, eğitim süresini dört yıl olarak belirlediği bölüm mezunlarının aldıkları uygulamalı eğitimle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın istihdam alanlarına uygun elemanlar olarak yetiştirebileceklerini ifade etmiştir.

"*İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İstihdam Alanları ve Bu Bağlamda Ders Programları Üzerine Bazı Öneriler*" isimli bildirisini ile bu oturumun üçüncü konuşmacısı olarak söz alan Dr. Muammer Cengil; İlahiyat Fakültesi mezunlarının Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı dışında; hastahaneler, cezaevleri, yetiştirme yurtları ve huzur evlerinde de görev alması gerektiğini vurgulamıştır. Cengil bu hizmet alanlarda görevlendirilecek mezunları yetiştirmek üzere İlahiyat Fakültelerinde 'İlahiyat Sosyal Hizmetler Alanı' adlı yeni bir bölümün açılması önerisinde bulunmuştur.

Bu oturumda dördüncü tebliğci olan Yrd. Doç. Dr. Ahmet Koç "*İlahiyat Lisans Programı Mezunlarının İstihdam Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme ve Konuyla İlgili Teklifler*" başlıklı sunumunda; 1998-1999 öğretim yılından itibaren İlahiyat Fakültelerinde gerçekleştirilen düzenlemelerden bahsederek, İlahiyat Fakültelerinin sorunlarını bütüncül bir perspektifle ele almak istediğini, ancak İlköğretim Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü istikrarlı bir bölüm olduğu için tebliğinde "İlahiyat Lisans Programı" üzerinde duracağını ifade etmiştir. Koç, İlahiyat Lisans Programına gelen öğrencilerin kendilerini nasıl bir geleceğin beklediğini bilmeden eğitim aldıkları için dört yıllık süreyi emek ve zaman israfı olarak gördüklerini belirterek, mevcut durumun motivasyonu sağlamada oluşturduğu problemlere değinmiştir. İlahiyat Lisans Programı mezunlarının Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki istihdam alanları ve derslerle ilgili problemlerini dile getiren Koç, üniversite giriş sistemindeki sınırlamalar nedeniyle

fakülteye istemeyerek gelinmesini, amaçları bilinmeyen bir eğitim yapılmasını ve çok çeşitli donanım isteyen alanlar için tek tip program uygulanmasını öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar olarak göstermiş ve bu hususların çözümüne yönelik olarak üniversiteye girişte eşitliğin sağlanması, öğrencilerin İlahiyat Fakültelerini tercih ederken ileride görev alacakları alanlara göre eğitim yapmaları için İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümüne ek olarak Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, İmam-Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenliği Bölümü ile Din Hizmetleri Bölümünün açılmasını teklif etmiştir.

Dr. Mustafa Arslan, *"Diyanet Hizmetlerinde Görev Alacak Elemanların Yetiştirilmesi İçin Hazırlanacak Programın Hizmet Alacak Hedef Kitleye Göre Yeniden Yapılandırılması"* başlıklı bildirisini ile oturumun son konuşmacısı olmuştur. Arslan, din hizmetlerinde görev alacakların yetiştirilmesine hedef kitle açısından da yaklaşılmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Arslan, diyanet hizmetlerinde görev alacaklara verilecek programların sahih rivayetlere dayalı din anlayışı ve değişen toplumsal koşulları ihtiva etmesi yanında, hizmet verilecek hedef kitlenin dinî, psikolojik, ve sosyo-kültürel niteliğini tanıttığı ve bu husustaki bilgi ve becerileri içerecek tarzda olmasının gerektiğini söylemiştir. Arslan, programların din bilimleri derslerinin teorik konuları yanında, toplumun dinî kültürünü anlamaya yönelik pratik hususları da içermesi teklifinde bulunmuştur.

II. Oturumda sunulan bildirisini, Prof. Dr. İsmail Yaktı, Prof. Dr. Abdullah Özbek, Şükrü Öztürk, Isparta Müftüsü Namık Hisar ve Burdur Müftüsü Mehmet Köse değerlendirmişlerdir. Müzakereciler problem alanlarıyla ilgili kendi düşüncelerini de açıklamışlardır.

"Din Hizmetleriyle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri" konulu üçüncü oturumun ilk bildirisini *"Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirilmesine Dair Bazı Teklifler"* başlığıyla Prof. Dr. Mustafa Baktır sunmuştur. Tebliğine, Osmanlı Döneminden günümüze imamların tayini ve statüsü hakkında bilgiler vererek başlayan Baktır, iki yıl süreli İlahiyat Meslek Yüksek Okullarının öğrencisiz olmalarına rağmen, resmen devam etmelerinin bazı problemlere sebep olabileceği belirterek, bu kurumların İlahiyat Fakültelerinin bir bölümü haline getirilmelerinin uygun olacağını söylemiştir. Baktır, 11.07.1997 tarihinde YÖK tarafından gerçekleştirilen yeni düzenlemede, Diyanet İşleri Başkanlığı ile İlahiyat Fakülteleri arasındaki koordinasyon eksikliği sebebiyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nda istihdam edileceklere yönelik bir düzenlemenin yapılmadığını, ancak bölümleşmenin zaruret haline geldiğini belirtmiştir. İlahiyat Fakültelerinde; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'ne ek olarak, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, İmam Hatip Liseleri Meslek Dersi Öğretmenliği Bölümü, şeklinde bir yapılandırmaya gidilmesini teklif eden Baktır, daha sonra da teklif ettiği Din Hizmetleri Bölümüne öğrenci alımı, programda dikkat edilmesi gereken hususlar gibi konular üzerinde durmuştur.

"Diyanet Hizmetlerinde İmam-Hatip Olarak Görev Alacakların Sorunları" başlıklı tebliğe ikinci konuşmacı olarak söz alan Prof. Dr. Cihat Tunç, konuşmasında son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına atanan gö-

revlilerin karşılaştıkları problemlerin önüne geçmek amacıyla İlahiyat Fakültelerindeki “İlahiyat Lisans Programı”nda yapılabilecek değişiklikler üzerinde durmuştur. Bu konuda iki ayrı öneri sunan Tunç, I. önerisinde, Diyanet İşleri Başkanlığı’nda imam-hatip ve vaiz olarak çalışmak isteyenler için “İmam-Hatip ve Vaizlik” bölümünün açılabilceğini; II. önerisinde ise Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görev alacaklar için 6. yarıyıldan sonra eğitim programlarına gerekli derslerin yerleştirilebileceğini ve seçmeli derslerin uygun şekilde değiştirilebileceğini söylemiştir. Tunç, İlköğretimde ve İmam-Hatip Liselerinde temel dini konularla ilgili yeterli bilgilendirme yapılamadığını belirterek, İlahiyat Fakültelerinde “Temel Dinî Bilgiler” dersine programda yer verilmesinin zorunluluğunu vurgulamıştır.

Bu oturumun üçüncü konuşmacısı Doç. Dr. Ahmet Saim Arıtan, “*Din Adamları (ve Din Eğitirmcileri)nin Yetişmesinde Kültür ve Sanat Eğitiminin Önemi*” adlı sunumunda ilk olarak sanatın öneminden, sanatın insana kazandırdıklarından ve İslamın sanata verdiği değerden bahsetmiş, Selçuklulardan günümüze kadar sanatla ilgili derslerin öğretim programlarında yer alışlarına değinmiştir. İlahiyatçıyı insan yetiştiren, onu şekillendiren, dinini öğreten bir sanatkar olarak tanımlayan Arıtan, bu vasıfların ancak kişilik gelişimini tamamlamış bir bireyde bulunabileceğini vurguladıktan sonra kişilik gelişimi için sanat eğitiminin önemi üzerinde durmuştur. İyi bir sanat eğitimi almanın ilahiyatçıya kendini yetiştirme, irşat ve eğitim hizmetlerinde insanları etkileme gücü kazandıracağını belirten Arıtan, bu amaçla Dinî Musiki derslerinin programda zorunlu olarak bulunması yanında, bilgisayar, tiyatro-sinema dersleri ile genel kültür, adab-ı muâşeret konularına da yer verilmesi önerisinde bulunmuştur.

Bu oturumun dördüncü tebliğini “*İlahiyat Fakültelerinde ‘Din Hizmetleri Bölümü’ Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç (Din Hizmetleri Program Taslağı)*” başlığıyla Yrd.Doç. Dr. M. Akif Kılavuz sunmuştur. Bildirisinde yetişkin din eğitiminin öneminden, onların buldukları dönem içindeki ihtiyaçlarından bahseden Kılavuz, din eğitiminin geliştirilmesinin ve yetişkin din eğitimi konusundaki gereksinimlerin karşılanmasının, yetişkinlerin ihtiyaçlarını tanıyarak bu doğrultuda eğitim verebilecek kişilerle mümkün olabileceğini söylemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ihtiyaç duyduğu eleman nasıl onların istekleri doğrultusunda yetiştiriliyorsa, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın farklı birimlerinde çalışacak bireylerin, de bu amaçla oluşturulacak “Din Hizmetleri Bölümü” ile yetiştirilebileceğini vurgulayan Kılavuz, oluşturulmasını istediği bölüm için sekiz yarıyılık bir program taslağı sunmuştur.

Oturumun beşinci konuşmacısı Dr. Ahmet Onay, “*İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Cami Eksenli Din Hizmetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Alandaki Formasyon İhtiyaçları*” adlı bildirisinde; önce cami eksenli din hizmetlerinin neler olduğunu ortaya koymuş ve bunları, cami içi din hizmetleri, cami ile bağlantılı din hizmetleri ve cami dışında yürütülen sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik yardım hizmetleri şeklinde üç kısımda ele almıştır. Sonra, İlahiyat Fakültesi mezunlarının cami eksenli din hizmetlerinde karşılaştıkları sorunları dile getiren Onay, yaptıkları araştırmalarda ilahiyat mezunlarının; cami içi din hizmetlerinde kendilerini bilgi ve beceri açısından yeterli

bulurken, cami ile bağlantılı din hizmetlerinde ve cami dışında yürütülen sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik yardım hizmetlerinde yeterli bulmadıklarını ve istenilen özgüvene sahip olmadıklarını tespit ettiklerini söylemiştir. Onay, bu hususta diyanet hizmetlerinde çalışan farklı kişilerle ilgili verdiği örneklerden sonra, özellikle cami eksenli din hizmetlerinde görev alacaklara formasyon kazandırmak amacıyla, dinî ve ahlakî soruları cevaplandırma, mutlu günlerde yapılan kutlamalara din görevlisi olarak katılma, kederli ve problemlü kişilere yardım konularında alan derslerinin konulmasının yerinde olacağını, teori ile pratiğin uyuşması için derslerin uygulamalarla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Dr. Hasan Dam, *"Yaygın Din Eğitime İlişkin Bazı Sorunlar ve Çözüm Önerileri"* başlıklı sunumuyla bu oturumun son tebliğcisiydi. Dam, cami merkezli yaygın din eğitimi kapsamında, din görevlilerinin mesleki yeterlilikleriyle vaaz ve hutbelerin etkinliği hususlarına değinmiştir. Din görevlilerinin mesleki yetersizliklerini bilgi eksikliği, formasyon eksikliği, söz-davranış uyumsuzluğu, olumsuz meslek algısı, sosyal ilişki yetersizliği, kısıtlanma ve sorunlara günün şartlarına göre çözüm getirememe şeklinde kategorize eden Dam, bu özelliklerin bir din eğitimcisinde ve din hizmetlisinde bulunması gereken hususların hemen hemen hepsini kapsadığı için yaygın din eğitimi faaliyetinin önemli ölçüde olumsuz etkileneceğini belirtmiştir. Dr. Hasan Dam, din görevlilerinin vaaz ve hutbelerindeki eksikliklerini dile getirdikten sonra, bu olumsuzlukların sebebi olarak yaygın din eğitiminde görülen plan-program, nitelikli eleman, yöntem, araç-gereç, değerlendirme ve alan araştırmaları eksikliklerini göstermiş, yaygın din eğitiminde görülen bu yetersizliklerin çözümü için DİB ile Din Eğitimi Anabilim Dalı elemanlarının birlikte yeni bir program hazırlamasının gerekliliğine dikkat çekmiştir.

III. oturumda sunulan bu tebliğleri Doç. Dr. Mehmet Görmez, Prof. Dr. Fahri Kayadibi, Yrd. Doç. Dr. Şükrü Keyifli, Bursa Müftüsü Zeki Elturan, Uşak Müftüsü Osman Akdemir ve Antalya Müftüsü Kadir Çetin, değerlendirmişlerdir. Bu oturumda da müzakereciler konularla ilgili görüşlerini açıklama imkanı ve fırsatını bulmuşlardır.

Sempozyumun *"İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması"* konulu son oturumunda altı tebliğ sunulmuştur. Bu tebliğlerden ilkinin *"Tezsiz Yüksek Lisans Eğitimi ve Programı"* başlığıyla sunan Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu bildirisinde; Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde bu yıl uygulamaya konulan tezsiz yüksek lisans programı da dahil olmak üzere mevcut yüksek lisans programlarının, lisans programlarında olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'na ve alana yönelik yeterli eğitim veremediğini belirtmiştir. Sarıkçıoğlu, ihtiyaçlar doğrultusunda kurumların yapılandırılmasının zorunlu olduğunu dile getirmiş ve İlahiyat Fakültelerinin İlahiyat Lisans Bölümü mezunları için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hizmet alanlarına yönelik olarak teklif ettiği dört yarıyıllık *"Tezsiz Yüksek Lisans Programı"* üzerinde durmuştur. Sarıkçıoğlu, önerdiği programa öğrenci alımında LES, yabancı dil Arapça puanı, yüz üzerinden 70 puan transkrip ortalaması ile bunlardan sonra yapılacak sözlü sınavda ses ve temsil yeteneğinin dikkate alınmasını önermiştir. Sarıkçıoğlu, öğretim programlarının, kaynak metinlere rahatça inebi-

len, çağın inanç, ibadet ve ahlak sorunlarına çözüm arayabilen, örnek kişiliği ile halkımıza lider olabilen elemanlar yetiştirmeyi hedeflemesi gerektiğini belirtmiştir.

“İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Üzerine” başlıklı sunumlarıyla bu oturumun ikinci tebliğcileri Prof. Dr. Cemal Tosun ve Doç. Dr. Recai Doğan’dı. Bildiri de eğitim ve yüksek din eğitimindeki değişimi gerekli kılan sebepler ile Türkiye’deki yüksek din eğitiminde görülen yeniden yapılandırma hareketlerine değinilmiş, yeniden yapılanmanın kavramsal çözümlemesi ve teorik alt yapısı üzerinde durulmuştur. İlahiyat Fakültelerinde yeniden yapılanmanın, teorik temellere dayanması ve belirli felsefi sistem içerisinde yapılması gerektiği belirtilmiştir. İlahiyat Fakültelerinin yeniden yapılandırılması sürecinde dikkate alınması gereken şartlar; ilahiyat eğitiminin amacı, kapsamı vb. hususlarının belirlenmesi, temel ilahiyat eğitimi ve istihdam şartlarına yönelik eğitim verecek bir yapılanmanın gerçekleştirilmesi, anabilim ve bilim dallarının yeni bölümlenmeye göre işlemlere tabi tutulması, ders türleri ve saatleri belirlenirken akreditasyon sistemine uygun yapılması, proje derslerinin aktif öğrenme ilkesine göre düşünülmesi gibi hususların göz önünde bulundurulması, temel ilahiyat üzerindeki derslerde özel alan bilgisini kazandıracak derslere yer verilmesi, temel ilahiyat üzerinde kurulan bölümlerin süreleri, kredi saatleri ve alanın gerektirdiği niteliklere göre oluşturulması şeklinde belirlenmiştir. Son olarak İlahiyat Fakültelerinde yeniden yapılandırmaya yönelik hazırlanan üç farklı program önerileri sunulmuştur.

Bu oturumun üçüncü konuşmacısı olarak söz alan Doç. Dr. Ramazan Buyrukçu *“İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi”* başlıklı bildirisinde İlahiyat Fakültelerinde yeniden yapılanmaya ihtiyaç olup olmadığı, ihtiyaçsa bunun nedeni ve nasıl yapılması gerektiği hususları üzerinde duran ve bu amaçla yüksek din eğitiminin tarihi seyri hakkında kısa bilgi veren Buyrukçu, İlahiyat Fakültelerinin yeniden yapılandırılması ile ilgili teklif ettiği “İlahiyat Fakülteleri Model Örneği”nde; fakültelerin kuruluş amacı ve istihdam alanlarını dikkate alarak uzun vadeli, daha aktif ve üretken bir eğitim modeli ortaya koymaya çalıştığını belirtmiştir. Buyrukçu, teklif ettiği modelde, Dinî Araştırmalar Bölümü, Meslek Dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, Din Hizmetleri Bölümü şeklinde üç bölüm önermiştir. Bölümlerin Anabilim Dalı ve Programlarını da Dinî Araştırmalar Bölümü içinde; Dinî Bilimler, Sosyal ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalları ve alt programlarını, Meslek Dersleri ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümünde; İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri; İlköğretim-Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Kur’an Kursu Öğretmenliği Programlarını, Din Hizmetleri Bölümünde; Din Hizmetleri, İdarî Hizmetler, Sosyal ve İrşat Hizmetleri Anabilim Dalı şeklinde oluşturan Buyrukçu, önerdiği her bölümün gerekçeleri, amacı, öğrenci kaynağı, öğrenci seçimi, öğrenim süresi, öğretim programı, öğretim ortamları, istihdam alanları, öğretim elemanı ve öğretim metodları hakkında bilgi vermiştir. Buyrukçu, Din Hizmetleri Bölümünün açılmasının gerekliliğini ısrarla vurguladıktan sonra, bölümün açılışında “bir şeyin değerinin o değeri takdir edecek

varlığın ilgisine ve ihtiyacını karşılmasına göre değişir” ilkesinin esas alınmasının gereğine dikkat çekmiştir.

Oturumun dördüncü konuşmacısı, “*Dünya Dinleri Bölümü ve Çok Kültürlü Din Eğitimi Anabilim Dalı*” başlıklı tebliği ile Doç. Dr. Yurdağül Mehmedoğlu idi. Mehmedoğlu, tebliğinde İlahiyat Fakültelerinin yenilenme çabaları içinde dünya dinleri öğretiminin program haline getirilmesi konusunu ele almış, bu amaçla İlahiyat Fakülteleri ve yeniden yapılanma çalışmaları, değişen dünyada İlahiyat Fakültelerinden “Dünya Dinleri ve Çok Kültürlü Anabilim Dalı” konusundaki beklentilerle dünya dinleri bölümü için yapılan girişimler üzerinde durmuştur. İlahiyat Fakültelerinin yenilenmesi için önerilecek projelerin, her kademedeki din eğitiminin ihtiyaçlarını karşılayan, gerçek, doğru ve uygulanabilir olmak gibi ilkeleri bulundurması gerektiğini söyleyen Mehmedoğlu, önerdiği yeni bölümün açılma gerekçeleri olarak dünyadaki İlahiyat Fakültelerinin din öğretimi konusundaki yaklaşımlarını, yurt dışındaki Türk topluluklarının öğretmen ihtiyacını, ders kitaplarındaki başka dinlere önyargılı bakış açılarını ve dinler arasındaki diyalogu göstermiştir. Mehmedoğlu, oluşturulacak dünya dinleri bölümünün özgün din anlayışımızla batı dünyasına katılmamıza ve doğu dünyası ile ilişkilerimizi bilgi temeline oturtmamıza yardım edeceğini belirtmiştir.

“*İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması (Din Hizmetleri Bölümü Önerisi)*” başlıklı bildirişiyle oturumun beşinci konuşmacısı olarak söz alan Yrd. Doç. Dr. Saadettin ÖZDEMİR, İlahiyat Fakültelerinde bugün mevcut olan iki bölümden biri olan “İlahiyat Programı” mezunlarından tezsiz yüksek lisans programını bitirenler dışındaki mezunların tek istihdam alanları Diyanet İşleri Başkanlığı olmasına rağmen bu yönde yeterli eğitim çalışmasının yapılmadığını vurgulamış ve ardından din hizmetlerinde görev yapacak kişileri yetiştirecek “Din Hizmetleri Programı”nın, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakültelerinin ortak çalışmaları ile hazırlanmasının kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. Özdemir, bölümün açılış amacını ve istihdam alanlarını beklenen hizmetler doğrultusunda belirtmiş, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kanunla belirtilen görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı dışındaki farklı hizmet kurumlarındaki dinî soru ve sorunların giderilmesine yardımcı olacak elemanların yetiştirilmesi, öğrenim görececek öğrencilerin istihdam edilecekleri alanlarda bilgilendirilmeleriyle mevcut motivasyon eksikliğinin giderilmesi, müftülük ve vaizlik eğitimi için harcanan zaman kaybının önlenmesi ve hepsinden önemlisi yaygın din eğitimi görevinin başarıyla yürütülüp halkın dinî ihtiyaçlarının karşılanması için Din Hizmetleri Bölümünün açılmasının gerekli olduğunu ifade ederek, bölüm için önerdiği derslerle, hazırladığı iki ayrı program önerisini sunmuştur.

Oturumun son bildirisini sunan Yrd. Doç. Dr. Şakir Gözütok, “İlahiyat Fakülteleri İçin Alternatif Program” isimli tebliğinde İlahiyat Fakültelerinin günün şartlarına göre kendisini yenilemesinin gereği olarak İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümünden sonra Diyanet İşleri Başkanlığı’na yönelik yeni “Din Hizmetleri Bölümü”nün açılmasının gerekli olduğunu dile getirmiş ve bu bölüm için oluşturduğu program taslağını sunmuştur. Progra-

mın hedeflerini genel kültür, mesleki alan bilgisi ve iletişim için gerekli formasyonu sağlamak şeklinde özetleyen Gözütok, programda yer verdiği dersleri de bu hedefler doğrultusunda seçtiğini belirtmiş ve ardından sekiz yıllık program önerisini sunmuştur.

IV. oturumda sunulan tebliğlerin müzakerelerini Prof. Dr. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, Prof. Dr. Cihat Tunç, Prof. Dr. M. Şevki Aydın, Prof. Dr. Zeki Arslan-türk, Yrd. Doç. Dr. Salih Zeki Zengin ve Edirne Müftüsü İsa Saim yapmışlardır. Müzakereciler tebliğlerin değerlendirilmesi dışında problem alanlarıyla ilgili görüş ve düşüncelerini de ifade etmişlerdir.

IV. oturumun müzakerelerinden sonra sempozyuma davetli olarak katılan Uludağ Üniversitesi İlahiyat fakültesi Dekanı Prof. Dr. İzzet Er, sempozyumda ele alınan konularla ilgili olarak memnuniyetini dile getirmiş ardından da İlahiyat Fakültelerinin yeniden yapılandırılması bağlamında akrediyasyon sistemi içerisinde kendi fakültelerinde yaptıkları ve yapmayı düşündükleri çalışmalardan bahsetmiştir.

Sempozyumun kapanış konferansını Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Beyza Bilgin vermiştir. Bilgin, konuşmasında Din Eğitimi Anabilim Dalındaki gelişmelere dikkat çekerek dinin anlatılması noktasında daha çok çalışılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Ülkemizde 28 yıl sonra din dersleri okullara tekrar konulduğu zaman, ilmiyal bilgileri dışındaki konuların çok ihmal edildiğini belirten Bilgin, konuşmasına tüm din mensuplarının ortak bir noktada birleşmesi gerektiğini vurgulayarak devam etmiştir. Bütün dinlerin birleşebilecekleri ortak nokta olarak "ahlâki" gösteren Bilgin, dünya barışına katkı sağlayabilmek için tüm dinlerin de katkılarıyla yeni bir "Dünya Ahlâki Projesi"nin geliştirilmesinin gerektiğini söylemiştir. Bunun için yapılması gerekenin de, Peygamber Efendimiz dönemindeki gibi, işe yetişkinlerin eğitiminden başlamak olduğunu belirtmiştir. Beyza Bilgin, mevcut dini bilgilerimizi, özellikle kadımlarla ilgili konuları ve hadis külliyatını yeniden ele almamız gerektiğini vurgulayarak, devletin yanlış din eğitimi politikalarının ürünü yanlış dinî arayışlar konusunda mücadele etmemizin zorunluluğu üzerinde durmuş ve her doğanın Allah'a inanmaya müsait doğduğu için işimizin çok da zor olmadığını vurgulayarak konferansını tamamlamıştır.

Bu sempozyum vesilesiyle, İlahiyat Fakültelerinin ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yapılandırılması konusunda teorik ve uygulamalı çalışmalar yapan bilim adamları düşüncelerini paylaşma imkanı bulmuşlardır. Yükseköğretimde yeniden yapılandırma çalışmalarının hız kazandığı şu günlerde, yüksek din eğitimi veren kurumların geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması adına böyle bir sempozyumun gerçekleştirilmesinin önemli bir çalışma olduğunu düşünüyoruz. Sempozyuma hemen hemen her İlahiyat Fakültesinden katılan akademisyenler yanında, Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra çalışanlarının da davet edilmesi ve katılımları, kurumlararası koordinasyonun geliştirilmesi ve nitelikli eleman yetiştirilmesi konusunda birlikte hareket edilmesi adına yeni ve önemli bir gelişme olduğu kanaatindeyiz.